

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ
ΕΝ ΕΠΤΑΝΗΣΩ

ΕΝ

ΑΘΗΝΑΙ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΣΟΦΙΑΣ ΔΗΛΕΟΥΡΙΟΥ

Ἐκδόσεις: «Ἠχοὺς τῆς Ἐπτανήσου»

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Η ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΝ ΕΠΤΑΝΗΣΩ

Ἡ ἀρχὴ τῆς τυπογραφίας ἐν Ἐπτανήσῳ συνδέεται στενῶς μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Νικοδήμου Μεταξᾶ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐν Κεραμιαῖς τῆς Κεφαλληνίας τῷ 1585. Οὗτος, ἐξ εὐγενοῦς οἴκου καταγόμενος, μετέβη τῷ 1620 πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του παρὰ τῷ ἐν Λονδίῳ ἐμπορευομένῳ ἀδελφῷ του καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς τυπογραφικῆς τέχνης. (1)

Τελειοποιηθεὶς εἰς αὐτὴν, ἠγόρασε τῇ βοήθειᾳ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ τυπογραφείου, ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ ὁποῦ ἐξαπελύθησαν διάφορα ἑλληνικὰ συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ δημοσιευθέντες τῷ 1624 «Ἐπιστολικοὶ Τύποι Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως».

Ἐν Ἀγγλίᾳ εὐρισκόμενος, ἐσκέπτετο, πῶς νὰ φανῇ ἐπιφέλεστερος εἰς τὸ ἔθνος του. Ὄθεν συνῆψεν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Λουκάρεως, ὅστις προέτρεψεν αὐτὸν νὰ μεταφέρῃ τὸ τυπογραφεῖόν του εἰς Κωνσταντινούπολιν. (2) Ὑπέεικον εἰς τὰ πατριαρχικὰ κελεύσματα, κατῆλθεν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1627 εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου καὶ συνέστησε τὸ πρῶτον ἐν Ἀνατολῇ τυπογραφεῖον, ἐν ᾧ ἐξεδόθησαν ἡ ἀπάντησις τοῦ Λουκάρεως εἰς τὴν λατινικὴν ὁμολογίαν ἢ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐκθεσις ὀρθοδόξου πίστεως». «Ἡ κατὰ τῶν Ἰουδαίων» πραγματεία τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου καὶ ἄλλα συγγράμματα, ἐλέγχοντα τὰς πλάνας τῶν παπιστῶν.

ΙΑΚΩΒΑΤΡΙΩΣ

Οἱ Ἰησοῦτες ἐσυκοφάντησαν αὐτὸν, ὡς ἀκολουθοῦντα τὸν ἀπὸ τῶν Λαυθησίων ἀρχιεπίσκοπον Λουκάριον καὶ προέβαλον προσκόμματα εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τῇ ἐνεργείᾳ δὲ τοῦ Γάλλου πρέσβευος φυλακίζεται ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβ. καὶ ἀπολύεται μόνον τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας, ὁ ὁποῖος ἐπέταξεν εἰς τὴν πρεσβεῖαν τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Νικοδήμου. Οἱ Ἰησοῦτες

ται μετέβησαν εις τὸν Διοικητὴν τοῦ Γαλατᾶ καὶ παρέστησαν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ Μεταξᾶς εἶναι μετρημισμένος στρατιώτης, διοργανῶν ἐπανάστασιν, ὑποθαλπομένην ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας, τὸ τυπογραφεῖόν του εἶναι χυτήριον ὄπλων, ἐργαστήριον κιβδήλων νομισμάτων καὶ ὅτι, τέλος, διὰ προκηρύξεων, δημοσιευθεισῶν ἐν τῷ τυπογραφείῳ, προεκλήθη ἡ ἐπανάστασις τῶν Κοζάκων καὶ ἡ ἐκοστρατεία αὐτῶν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅθεν, διαταγῇ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, συλλαμβάνεται ὁ Νικόδημος Μεταξᾶς καὶ κατάσχονται τὰ ἐκδοθέντα βιβλία του. Αἱ κατ' αὐτοῦ ὁμῶς κατηγορίαι ἀποδεικνύονται ἀνυπόστατοι καὶ ὁ Μουφτὴς ἀποφάινεται ὅτι τὰ βιβλία του οὐδὲν περιεῖχον τὸ ἐπιλήψιμον. Ὁ Μέγας Βεζύρης ἀποφυλακίζει αὐτόν, τῷ ἀποδίδει τὸ τυπογραφεῖον καὶ τὰ βιβλία του καὶ διατάσσει τὴν δίωξιν τῶν Ἰησουϊτῶν. Τῷ 1628 τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἀμείβον τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Νικοδήμου πρὸς τὴν Πατριδα καὶ τὴν Ὁρθοδοξίαν, προχειρίζει αὐτὸν Ἀρχιεπίσκοπον κατ' ἀρχὰς Ναυπλίας, βραδύτερον δὲ Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. Ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν νέαν του θέσιν ὁ Νικόδημος, μεταφέρει καὶ τὸ τυπογραφεῖόν του εἰς Μεταξᾶτα τῆς Λειβαθοῦς. (3) Οἱ ἄρχοντες τῆς Ζακύνθου ἐξεγείρουσι τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Μεταξᾶ, ἀλλ' ὁ λαὸς ἐνθουσιωδῶς ὑποδέχεται αὐτόν. Βραδύτερον, ὁ Νικόδημος μηνύεται εἰς τὴν Ἑνετικὴν Γερουσίαν, ὡς ἐκδίδων βιβλία κατὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἡ Γερουσία ἀπαλλάσσει αὐτόν. Τὸ τυπογραφεῖόν του διετηρήθη καὶ πέραν τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τῷ 1664. (4) Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικοδήμου ἐπὶ Ἑνετοκρατίας οὐδὲν ἴχνος τυπογραφείου ἐν ταῖς Ἰονίσις νήσοις ἀναφαίνεται. Τυποῦνται ὑπὸ Ἑπτανησίων βιβλία, ἀλλ' εἴτε εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, εἴτε ἀλλαχοῦ. Φαίνεται ὅτι οἱ Ἑνετοί, διὰ τὰ ἄσκησι μεγάλυτερον ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ἐκτυποῦμένων ἢ διότι ἐθεώρουν τὴν τέχνην τοῦ τύπου ὡς διαβολικὴν μηχανήν, δυναμένην νὰ προκαλέσῃ ἀναστατώσεις εἰς τοὺς δῆθεν ἀγροίκους Ἑπτανησίους, ἀπηγόρευσαν τὴν ἄσκησιν τῆς τυπογραφίας ἐν ταῖς Ἰονίσις νήσοις. Διὰ τῆς ἐν Campo Formio συνομολογηθείσης συνθήκης, ἡ Ἑπτανήσος περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων, οἱ ὅποιοι διαιρέσαντες αὐτὴν εἰς τρεῖς νομοὺς, ὑπεσχέθησαν νὰ φέρωσιν ἰδίαν τυπογραφίαν δι' ἕκαστον τούτων. Δι' ἔλλειψιν ὁμῶς χρημάτων ἐπραγματοποίησαν τὴν ὑπόσχεσίν των μόνον διὰ τὴν Κέρκυραν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1798 ἐγκατέστησαν τυπογραφεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «δ η μ ὀ σ ι ο ς τυ π ο γ ρ α φ ε ῖ α», [imprimerie nationale] ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ζουβέβ. Περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς τυπογραφίας αὐτῆς ὑπάρχει καὶ φάκελλος ἐν τῷ ἀρχαιοφυλακείῳ Κερκύρας.

Τοῦ τυπογραφείου τούτου ἀναφέρονται ὡς πρῶτα δημοσιεύματα ἡ γαλλιστὶ γεγραμμένη διακήρυξις τῆς 8 Μαΐου 1798

καὶ λόγοι ἀπαγγελθέντες ἐν τῇ Πατριωτικῇ Ἐταιρίᾳ. Ἐν τῇ διακηρύξει ἀνεγράφετο, μεταξύ τῶν ἄλλων, ὅτι οἱ νέοι ἐλευθερωταὶ ἀνεκέρυττον τοὺς κατοίκους Ἰσους αὐτοῖς καὶ ἀδελφοῦς καὶ ἐχορήγουν διὰ τῆς συστάσεως τοῦ τυπογραφείου τὰ μέσα πρὸς ὑποστήριξιν τῶν δικαιωμάτων, τῶν ὁποίων τὴν ἀξίαν εἶχον διδάξει πρὸς αὐτούς. Διὰ τὴν φιλελευθέραν αὐτὴν προκήρυξιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Κερκύρας τὸ Διβάνιον ἐταράχθη, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 287 φύλλου τοῦ Παγκοσμίου Μηνύτορος τοῦ 1798. (5)

Πλὴν τοῦ ὑπὸ τῶν Γάλλων κατακτητῶν ἰδρυθέντος δημοσίου τυπογραφείου, συνέστη τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ἡ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκ Πελοποννήσου Διονυσίου Σαραντοπούλου «Τυπογραφία τοῦ Γένους», ἡ ὁποία μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1799 ἀποχώρησιν τῶν Γάλλων καὶ τὴν κατὰ τὸ 1800 ἰδρυσιν τῆς Ἑπτανησιακῆς Πολιτείας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης, συγχωνεύεται μετὰ τὸ Δημόσιον Τυπογραφεῖον, τὰ δὲ ἐκ τῶν πειστηρίων τούτων ἐκδιδόμενα ἔντυπα, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, ἀναγράφουσιν ἢ τὸ ὄνομα τῆς Ἐθνικῆς Τυπογραφίας ἢ τὸ τῆς τοῦ Γένους ἢ τὸ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Κυβερνήσεως ἢ δὲν ἀναφέρουσιν τὸ τυπογραφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτυπώθησαν. Ἐν τῷ Ἐθνικῷ τούτῳ τυπογραφείῳ δημοσιεύονται διάφορα βιβλία καὶ ἔγγραφα δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ περιεχομένου, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ σχετικὰ πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας, τὴν κατάρκτησιν τοῦ φρουρίου τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων Νικολάου Βούλγαρη κλπ., οἱ νόμοι καὶ τὰ διατάγματα τῆς Κυβερνήσεως, αἱ πολιτικαὶ ἐφημερίδες, ἐν αἷς ἡ «Ἀστική» τοῦ 1802, ὁ ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1811 ἐκδιδόμενος «Ἰόνιος Μηνύτωρ» «Ὁ Λόγιος Ἑρμῆς», ὁ «Ὑμνος τῆς Ἑλλάδος», ὁ ἀποδοθεὶς εἰς τὸν Ρήγαν ὑπὸ τοῦ γράψαντος Χριστοφόρου Περραιβοῦ, ὅστις τῷ 1806 καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτόν κ.λ.π. (6)

Εἰς τὸ τυπογραφεῖον αὐτὸ προσαρτᾶται χυτήριον, ἐν ᾧ χύνονται τὰ στοιχεῖα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Διονύσιος Σαραντόπουλος ἐκτὸς τοῦ τίτλου τοῦ «Διευθυντοῦ τοῦ τοῦ Τυπογραφείου τοῦ Γένους» προσλαμβάνει τὸν τοῦ «Δημοσίου τυπογράφου» καὶ τὸν τοῦ «Χύτου», ὡς ἐπιπεύων καὶ τοῦ χυτηρίου.

Τῷ 1807, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλοῦ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι περιέρχονται καὶ πάλιν εἰς τὴν Γαλλίαν. Διοικητῆς τῆς Ἑπτανήσου διορίζεται ὁ Φραγκίσκος Ξαβέριος Donzelot. Οὗτος τῷ 1808 ἐπέχει τὸ στοιχεῖα τοῦ τυπογραφείου τῆς Κυβερνήσεως, φέρει τὴν ἐπωνυμίαν «Διευθυντὸς τοῦ ἐν Παρισίοις τυπογραφικοῦ οἴκου Μουζιᾶν ἀδελφῶν Didot.

Μετονομάζει τὴν Τυπογραφίαν, τοῦ Γένους εἰς Αὐτοκρατορικὴν Τυπογραφίαν τῶν Ἰονίων νή-

ΙΑΚΩΒΟΥ ΕΙΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΑΣΙΝ
ΜΟΥΖΙΑΝ ΑΔΕΛΦΩΝ DIDOT.

σων. Παύει τῷ 1810 τὸν Διονύσιον Σαραντόπουλον καὶ ἀντ' αὐτοῦ διορίζει τὸν Πασχάλην Γαμβαρδέλλαν.

Τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1809, ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Oswald, ἐπὶ κεφαλῆς 8000 ἀνδρῶν, ἐν ὄνοματι τῶν Σύμμαχων, καταλαμβάνει τὰς νήσους Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην καὶ Κύθηρα, συνιστᾷ προσωρινὴν Κυβέρνησιν, τὴν ὅποίαν ἐγκαθιστᾷ εἰς τὴν ὀρθοθεῖσαν ὡς πρωτεύουσαν Ζάκυνθον, (7) μεταφέρει δὲ ἐκ τῆς Μάλτας εἰς τὴν νέαν Πρωτεύουσαν πειστήριον καὶ ὄλγα στοιχεῖα, κατ' ἀρχὰς Ἰταλικά καὶ μὴ ἐπαρκούντα πρὸς στοιχειοθέτησιν. Οὕτω δὲ συνιστᾷ Ἰταλογαλλικὸν τυπογραφεῖον πρὸς ἐκτύπωσιν τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος καὶ τῶν πράξεων τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καὶ τὸ ἐγκαθιστᾷ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀνδρέου Κορνηλίου, ἀναθετὴ δὲ τὴν διεύθυνσιν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Γεώργιον Ρώσσην, εἶτα δὲ εἰς τὸν Κερκυραῖον Δ. Ζερβόν. Προσλαμβάνονται ὡς στοιχειοθέται δύο Ἰταλοί, δύο Κεφαλλῆνες καὶ οἱ Ζακύνθιοι Δ. Χαρίτος, Σπ. Γραμματικόπουλος, Ἰωάννης Σκηνόπουλος καὶ Ἀντώνιος Μαμάης. Τῷ 1810 ἐκδίδεται ἡ «Ἐφημερίς τῶν ἐλευθέρων Ἰονίων νήσων» «Gazzetta delle Isole Ionie liberate», συντάσσομένη Ἰταλιστῶν ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Κορνηλίου καὶ μεταφραζομένη ὑπὸ τοῦ ἐκ Μεσολογγίου Γερασιμάκη Καρβουῦνη. Τῷ 1810 ὁ ἐν Κερκύρᾳ Στυλιανὸς Δώριος Προσαλέντης συνιστᾷ ἰδιωτικὸν τυπογραφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκδίδεται «Ἐφημερίς φιλολογικὴ καὶ οἰκονομολογικὴ» ἀπλοελληνιστῶν καὶ Ἰταλιστῶν.

Τῷ 1812, ἀνατίθεται ἡ ἐπιστάσια τοῦ δημοσίου τυπογραφείου τῆς Ζακύνθου εἰς τὸν Ἀνδρέαν Κορνήλιον, ὁ ὁποῖος πλουτίζει αὐτὸ μὲν νέα ἐκ Μεσσηνίας τῆς Ἰταλίας στοιχεῖα. Τὴν 20 Νοεμβρίου 1813 ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ τίτλου τῆς ἐφημερίδος τῶν ἐλευθέρων Ἰονίων νήσων ἡ λέξις «liberate».

Βραδύτερον τὸ τυπογραφεῖον τίθεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν δύο προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔργον ἔχουσι νὰ προνοῶσι περὶ τῶν ἐκάστοτε παρουσιαζομένων ἐλλείψεων, νὰ ἐλέγχωσι πᾶν τὸ φερόμενον πρὸς τύπωσιν ὑπὸ ἰδιωτῶν καὶ νὰ ἐκτελῶσι κατὰ γράμμα τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, θεωρεῖται δὲ σκόπιμον νὰ προσληφθῇ καὶ διορθωτὴς. (8) Ἡ Ζακύνθιος αὕτη τυπογραφία καλεῖται κατ' ἀρχὰς «Δημόσιος Τυπογραφία Ζακύνθου», βραδύτερον «Δημόσιος Τυπογραφία τῶν ἐλευθερωμένων Ἰονίων νήσων» καὶ τέλος «Βασιλικὴ Τυπογραφία τῶν Ἰονίων νήσων».

Τὴν 23 Ἰουνίου 1814 μεταφέρεται εἰς Κέρκυραν ἡ πρωτεύουσα τῶν Ἰονίων νήσων καὶ μετ' αὐτῆς τὸ ἐν Ζακύνθῳ τυπογραφεῖον ἐκτὸς τμήματος, ἀφεθέντος ἐκεῖ. (9)

Τὸν Αὐγούστου τοῦ 1814 μετατίθενται οἱ πλείστοι τῶν ἐρ-

γατῶν, μετακομίζονται τὰ πειστήρια καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ συγχωνεύεται ἡ Ζακύνθιος τυπογραφία μετὰ τῆς ἐν Κερκύρᾳ δημοσίας. (10)

Εἰς τὸ ἀπομείναν ἐν Ζακύνθῳ τμήμα τυποῦται, μετὰ τῶν ἄλλων, τῷ 1817, Ἰταλιστῶν, τὸ «Περὶ τῶν προσφορωτέρων μέτρων πρὸς βελτίωσιν καὶ διατήρησιν τῶν οἴνων τῆς Ζακύνθου» ἔργον τοῦ Μορατέλλη.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς, ὁ στρατηγὸς Campell καταργεῖ διὰ τὰ τυπογραφεῖα, πλὴν ἑνὸς καὶ αὐτοῦ λειτουργούντος μὲ ξένους ἐργάτας. (11) Θεσπίζει ὅτι οὐδὲν τυπογραφεῖον δύναται ἄνευ ἀδείας νὰ ἰδρυθῇ. Τῷ 1817 Θωμᾶς ὁ Μαίτλαντ ἀπαγορεύει τὴν ἐλευθεροτυπίαν καὶ καθιεροῖ, δι' ἐδικοῦ ἀρθροῦ τοῦ Συντάγματος, ὅτι ἐν τυπογραφεῖον θὰ ὑφίσταται ἐν τῇ ἡνωμένῃ συμπολιτεῖᾳ τῶν Ἰονίων, τὸ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ ὅτι ὁ Ἐπτανησιακὸς τύπος τίθεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀρμοστοῦ καὶ τὴν ἐπιβλεψιν τοῦ Γραμματέως τῆς Γερουσίας. Τὸ τυπογραφεῖον ὀνομάζεται Τυπογραφεῖον τῆς Διοικήσεως ἢ Κυβερνήσεως καὶ διευθυντὴς αὐτοῦ διορίζεται ὁ Πλάτων Πετρίδης.

Παρὰ τῷ τυπογραφεῖῳ αὐτῷ προσαρτᾶται καὶ «government printing office», κυβερνητικὸν δηλαδὴ τυπογραφικὸν γραφεῖον, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ διευκολύνῃ τοὺς ἰδιώτας, τοὺς ἐπιθυμούντας νὰ ἐκτυπώσωσι τι ἐν τῷ τυπογραφεῖῳ τῆς Κυβερνήσεως.

Οἱ Ἐπτανήσιοι ὅμως προτιμῶσι νὰ ἐκτυπῶσι τὰ βιβλία τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, παρὰ νὰ λαμβάνωσιν ὑπερτέρα ἀδεια ἀπὸ τὸ κυβερνητικὸν γραφεῖον τυπώσεως.

Ἐν τῷ τυπογραφεῖῳ τῆς Κυβερνήσεως ἐκδίδονται αἱ πράξεις τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ ἐπίσημος Ἰόνιος ἐφημερίς ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Ionie», ἡ ὁποία μέχρι μὲν τοῦ 1828 ἔφερε τὰ βρεττανικὰ ἐθνόσημα καὶ ἐφεξῆς τὰ Ἰόνια. Τῷ 1843 θεωρεῖται ἀναγκαῖα ἡ σύστασις καὶ ἄλλων τυπογραφείων πρὸς ἔκδοσιν ἐφημερίδων. Πρὸς τοῦτο παρέχεται ἡ ἀδεια συστάσεως ἰδιωτικῶν τυπογραφείων. (12)

Τῷ 1844 διορίζεται ἀρμοστής τῶν Ἰονίων νήσων ὁ Ἰωάννης Σῆτον (Seaton). Οὗτος πρῶτος ἐπέτρεψε τὴν εἰσαγωγὴν ἐλληνικῶν ἐφημερίδων, τὴν ἴδρυσιν τυπογραφείων, τὴν ἔκδοσιν ἐλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ κατήργησε τὴν λογοκρισίαν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1847, ὁ Λουδοβίκος Μαρτζώκης ἰδρύει ἐν Ζακύνθῳ τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κωνσταντίνου Ρώσσο-
 λου ὁ ὁ ἰδιωτικὸν τυπογραφεῖον «ἡ Ζάκυνθος».

Ἐκ τῆς συστάσεως του ἀναγράφονται ἐν τῇ «Ἐλπίδι Ζακύνθου» τῇ 7 Ἰανουαρίου τοῦ 1901 ἐν τῇ ὁποία παρατίθεται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ὁλόκληρον τὸ κείμενον τῆς πρὸς τοὺς

Ζακυνθίους ἀγγελίας καθὼς καὶ οἱ ἐξῆς πρὸς τὸν Ρωσσόλυμον πολυχρονισμοί :

«Κύρ Ρωσσόλυμε, νὰ ζήσης,
χιλίους χρόνους ἑκατόν,
ποὺ πασχίζεις νὰ φωτίσης
τῆς Ζακύνθου τὸν λαόν»,

Κατὰ τὸ 1851 ἰδρύεται ἐν Ζακύνθῳ τὸ τυπογραφεῖον «Ὁ Παρνασσός» τοῦ Σεργίου Χ. Ραφτάνη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νέστορος Ταρουσοπούλου. Ἡ καλλιτεχνικὴ ἐμφάνισις καὶ ἡ καλαισθησιὰ τῶν ἐκδόσεών του συντελεῖ ὥστε τῷ 1859 νὰ βραβευθῆ τοῦτο δι' ἀργυροῦ στεφάνου εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις Ὀλύμπια. Τὸ Τυπογραφεῖον αὐτὸ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1883, ὅτε μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας. (13)

Ἐκ τοῦ τυπογραφείου αὐτοῦ ἀπέρρευσαν δύο τυπογραφεῖα τὸ διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς χήρας Ραφτάνη, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν θάνατόν της ἐπωλήθη εἰς τὸν Λαμπρ. Λαμπρόπουλον καὶ τὸ μέγα καλλιτεχνικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Στεφάνου Ταρουσοπούλου καὶ τῶν υἱῶν του. Διὰ τὸ τελευταῖον ἔγραψα κάποτε (14) τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα:

«Εἶδ' ἄγε νῦν Κλειῶ παρὰ θ' ἴστασο καὶ μοι ἔνισπε
ὡς ἡγοῦνται τέχνης κοῦροι Ταρουσοπόλου
Στεφάνου, οἳ ἐν Ἀθήναις ἠέλιου φάος εἶδον
Φιλόπρονος Πέτρος ἐργατίνης τε Νέστωρ
Σῆμα δ' ἑναργές ἐϋδμήτων σφῶν μοχθημάτων,
Ἐγγυθι δ' ὠκεανοῦ ἀτρυγέτου Φαλαροῖ
Δεῖκνυται τῷ διόντι τεράστιον ἔργον ἰδέσθαι
τῶν σαφᾶ πισταμένων ἀμφω ὁμοκλήρων
Τέχνην μὲν γραφικὴν προάγειν ὡς οἶον τ' ἄριστα
τοῖς δ' ἐπιγιγνομένοις μνήμην προσκομίζειν
ἄφθιτον τῶν συγγραμμάτων, ἃ τυποῦσιν οἱ ζῶντες
αἰνοῦντες τοῦργον σφῶν τ' ἐσθλὴν ἀρετὴν».

Τῷ 1858 ἰδρύεται τὸ ἐν Ζακύνθῳ τυπογραφεῖον «ἡ Αὐγὴ» τοῦ Νικ. Κοντόγιωργα. Ἐν αὐτῷ ἐκτυποῦνται τῷ 1859 μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἐκδοθέντα ἐπιμελεῖα τοῦ ριζοσπάστου Δ. Ι. Πατέλλη ἔγγραφα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκτάκτου ἀποστολῆς τοῦ Γ. Γλάδωνος, τὸ περὶ δημοτικῆς ἐν Ἑλλάδι γλώσσης φυλλάδιον τοῦ Π. Χιώτη καὶ ἄλλα.

Τῷ 1873 συνιστᾶται τὸ τυπογραφεῖον ἢ «Ἐπτάνησος» τοῦ Χρήστου Χιώτη, τὸ ὁποῖον τῷ 1885 μεταφέρεται εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Διονυσίου, ἀφοῦ κατὰ τὸ 1876, ἐπληθύνθη διὰ τὰς καλλιτεχνικὰς του ἐκδόσεις ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις Ὀλυμπίων. Τῷ 1880 ἰδρύεται τὸ ἐν Ζακύνθῳ τυπογραφεῖον ὁ «Φώσκολος» τοῦ Νικολάου Καψοκεφάλου, ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ

ὁποῖου βλέπουν τῷ 1889 τὸ φῶς τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ριζοσπαστισμὸν ἔγγραφα τοῦ Γεωργίου Βερυκίου.

Τοῦ τυπογραφείου τούτου παραρτήματα ὑπήρξαν ὁ «Σολωμός» τοῦ Σπύρου Καψοκεφάλου καὶ τὸ τοῦ Εὐστ. Φινομένου νέον τυπογραφεῖον, εἰς ὃ περιήλθε καὶ τὸ πρῶτον πιεστήριον τοῦ Ρωσσόλυμου.

Τὴν 10)22 Ὀκτωβρίου 1859 ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετὸς δημοσιεύει ἐκκλησίαν πρὸς τὸν εὐάγωγον τῆς Λευκάδος λαὸν πρὸς περισυλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως ἐν τῇ νήσῳ τῆς ἁγίας Μαύρας τυπογραφείου καὶ συνιστῶνται ἐν Λευκάδι τὰ ἐξῆς τυπογραφεῖα:

Τῷ 1867 ἢ «Πίνδος» τοῦ Γεωργίου Χριστοδουλοπούλου, τῷ 1873 ἢ «Σαφῶ» τοῦ Κωνσταντίνου Χόρτη, τῷ 1877 ὁ «Φοῖνιξ» τοῦ Σπ. Μούρμουρα καὶ τῷ 1889 ὁ «Ἀνεξάρτητος».

Ἐν Κερκύρᾳ, πλὴν τοῦ τυπογραφείου τῆς Κυβερνήσεως, συνιστῶνται, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐρμῆς», τέσσαρα τυπογραφεῖα, τὸ τῷ Χ. Νικολαΐδου τῷ 1849, τὸ τοῦ Ἀντωνίου Τερζάκη καὶ Χ. Ρωμαίου τῷ 1852, τὸ τοῦ Νικολάου Πετσάλη τῷ 1886 καὶ τὸ σήμερον λειτουργοῦν τοῦ Κ. Βραδῆ.

Ὡσαύτως ἰδρύονται τῷ 1850 ἢ «Σχερία» τοῦ Ἀντωνίου Πολυλά, τῷ 1857 ἢ «Ἴονία» τῶν ἀδελφῶν Σπυρίδωνος καὶ Ἀρσενίου Κάο, τῷ 1865 ὁ «Κάδμος» τοῦ Νεοφύτου Καραγιάννη, τῷ 1868 ἢ «Ἀθηνᾶ» τοῦ Ἀρσενίου Κάο, τῷ 1869 ὁ «Κοραῆς» τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Κερκύρας καὶ δημοτικοῦ συμβούλου τοῦ Δήμου Κερκυραίων Ἰωσήφ Νάχαμούλη. Οὗτος εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς προόδου καὶ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς Ἰσραηλιτικῆς κοινότητος, εἰσήγαγε δὲ ἐν τῷ τυπογραφεῖῳ τοῦ τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ταχυπιεστήριον συστήματος Μαρινόβι. Τοῦ Ἰωσήφ ἀποθανόντος τὴν 7 Νοεμβρίου 1886, τὴν διεύθυνσιν τοῦ τυπογραφείου ἀνέλαβεν ὁ μόνος υἱὸς του Σολωμών, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ διφύλλου ἀγγελίας, ἐλληνοϊταλιστὶ ἐκδεδομένης καὶ σωζομένης εἰς χεῖράς μου.

Ἐπίσης συνιστῶνται τῷ 1870 ἢ «Κέρκυρα», τῷ 1886 τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Λάντζα, τῷ 1896 ἢ «Κλειῶ» καὶ ἄλλα, ἐξ ὧν καὶ σήμερον λειτουργοῦσι τὸ τοῦ Γ. Ἀσπιώτη, τὸ τοῦ Ἀθανασίου Γούστη, ὁ «Φοῖνιξ», ἢ «Αὐγὴ» κλπ.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ συνέστησαν τὰ ἐξῆς τυπογραφεῖα τῷ 1849 ἢ «Σάλλις», τῷ 1850 ἢ «Κεφαλληνία», τῷ 1862 ἢ «Ἀνατολή» καὶ τὸ «Πηχὸν» τοῦ Π. Ν. Πολάνη, τῷ 1866 ἢ «Πρόδοτος» τοῦ Σπύρου ἢ Μενεγάτου. Εἰς τὸ τυπογραφεῖον αὐτὸ ἐξεδόθη τῷ 1866 τὸ «Ἐθνεγαρτήριον» τοῦ Η. Βεργωτῆ, πωλοῦμενον εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς ἔθνικῆς τῶν ἀποκαταστάσεως Κρητῶν, τῷ δὲ 1871, ἐκ τῶν πιεστηρίων τοῦ αὐτοῦ

τυπογραφείου, εἶδον τὸ φῶς τὰ Ἀπομνημονεύματα τῆς πρώην Ἰονίου πολιτείας τοῦ Γ. Βερυκίου.

Τῷ 1868 ἰδρύεται ὁ «Ποσειδῶν», τῷ 1884 ὁ «Λέων» τοῦ Λ. Π. Κουρβισιάνου, βραδύτερον δέ, ἡ «Ρομφαία» καὶ τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Νικολάτου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξεδόθη τῷ 1914 φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον ἡ «Ἐπτάνησος ὑπὸ ἀγγλικὴν προστασίαν».

Ἀλλὰ καὶ ἐν Κυθήροις ὑπῆρχε λιθογραφία, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐσχεδιάσθη καὶ ἐλιθογραφήθη, τῷ 1853 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κορωναίου ὁ χάρτης τῶν Κυθέρων.

Ἐν τοῖς ὡς ἄνω τυπογραφείοις τῶν νήσων ἐξεδόθησαν πλεῖστα ἐντύπα καὶ ἐφημερίδες, αἱ ὁποῖαι ὑπεστήριζον ἀρχαῖς καὶ ὄχι πολιτικά κόμματα.

(¹) Ὁ Παρανίκας ἐν τῷ σχεδιάσματι, τῷ ἐδοθέντι ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1867 καὶ ἐν σ. 209 γράφει ὅτι τῇ ὑποδείξει τοῦ Λουκάρεως ἐπεδόθη εἰς τὴν τυπογραφίαν.

(²) Λοβέρδου Κωστῆ (Ἰωάννου Π) Ἱστορία τῆς νήσου Κεφαλληνίας. Δοκίμιον συγγραφῆν Ἰταλιστί, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Παύλου Κωνσταντίνου Γρατσιάτου καὶ διὰ πολλῶν σημειώσεων πλουτισθὲν, ἐκδίδεται ἐπιμελείᾳ, Γερασίου Α. Λοβέρδου Κωστῆ. Ἐν Κεφαλληνίᾳ 1888.

(³) Collectanea de Cyrillo Lucario Patriarcha Constantino-politano Londra 1707 Τσιτσέλη (Ἡλία) Κεφαλληνιακὰ σύμμεικτα. Ἐν Ἀθήναις 1904 ἐκσ. 1471.

(⁴) Πυρσοῦ Ἐγκυκλοπαιδεία τομ. 10 σελ. 1040 καὶ Βρετοῦ (Μαρίνου) Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον τόμος 1864 ἐν σελ. 264.

(⁵) «Moniteur universel» 1798 No 287 καὶ «Χρυσάλλις» τόμ. Δ' τοῦ 1866 σελ. 597

(⁶) Λάμπρου (Σπ.) Μικτὰι σελίδες. Ἐν Ἀθήναις 1905 σελ. 651.

(⁷) Καλογεροπούλου (Παν. Δ.) Ἡ Ζάκυνθος ὡς πρωτεύουσα τῶν Ἰονίων νήσων. «Ἐφημερὶς Κορομηλά» τῆς 4 καὶ 5 Ἰουνίου 1914.

(⁸) «Ἐλπίς Ζακύνθου» ἀρ. 1307 τῆς 29 Ὀκτωβρίου τοῦ 1900.

(⁹) «Ἐθαγγελικὸς Κήρυξ» 1871 σελ. 403.

(¹⁰) «Πανδώρα» τόμ. ΙΘ' σελ. 155

(¹¹) Rauthier. Les îles Ioniennes pendant l'occupation française et le protectorat anglais. Paris σελ. 53 σσμ. 3

(¹²) «Ἐλπίς Ζακύνθου» ἀρ. 1307 τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1900.

(¹³) Περὶ τοῦ Τυπογραφείου τούτου ἐγράψεν ἐπιτελῶς ὁ Γεωργίου Γεωργιάδου ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἐλευθερὸς Λόγος» τῆς 26 Ἰουνίου 1923.

(¹⁴) Τὸ ἄνω ἐπίγραμμα ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἀθανασίου Γεωργιάδου Γεωργέα τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἁρμονία ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ποιήσει». Ἐν Ἀθήναις 1926.

3 0 1 3 T A B O X A I

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΕΩΦ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
ΜΑΡΤΙΝΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΟΥ

ΑΙ.Σ.2.Φ.13.0027